

Nybyggare i övre Örådalen.

Uppteckningar rörande lappmarkens kolonisation.

Av Jägmästare C. A. Axelson, Lycksele.

Till trakterna kring Öråns källflöden i den västerbottniska lappmarken kommo nybyggarna tämligen sent. Från den dag omkring 1675, då Johan Philipson Hilduinen satte sig ned vid Örträsket som den förste nybyggaren i Ume lappmark, dröjde det jämt hundra år innan hans efterföljare började bryta bygd på de granklädda, mäktiga liderna i övre Örådalen.

Tidigare var dessa trakter lapparnas land; granlapparnas, som bodde på de gamla lappvallarna året runt, och fjällapparnas, som gästade det på vintrarna under flyttning mellan fjäll och kustland. I det utkast till "jordebok för Ume lappmark 1670", som finns i arkivens behåll, kallas trakten "Styttingzland" och som ägare till lappskattelandet står Lars Mattzsson.

När de första nybyggarna började ta detta jungfruliga land i besittning, var det inte okänt för kustlandets svenska bönder och ännu mindre för de kolonister, som efter "Lappmarksplakatets" tillkomst 1673 tängt in i Lappmarkens nedre ådalar.

Visserligen ha fiskevattnen vid Öråns källflöden aldrig varit upptagna i de skattelängder över "fjällträsk", som upprättats fr. o. m. 1500-talet, men den omständigheten har inte utgjort något hinder för kustlandets jägare och fiskare att hemsöka dessa avlägsna nejder. I de längdförda "fjällträsk" ha kustlandsbönderna redan ett par århundraden före lappmarkens kolonisation haft laglig rätt att mot skatt till Kronan bedriva fiske. Från det legala fisket i skatteträskan ha de emellertid gjort långa och lönande strövtåg i omgivningarna och ingen mer givande jaktmark eller fiskesjö har undgått deras påhälsning; därom ge rättegångsprotokoll, urkunder och tradition gott besked. Av detta

förhållande får man förklaringen till att så många naturföremål, det må vara sjöar, bäckar, berg eller lider haft svenska namn långt före nybyggarnas tid.

När nybyggarna insynade odisponerade marker och kronolänsmannen skrev sitt protokoll, behövde han därför sällan vara i förlägenhet om lokal- och Ortsbestämningar; ängar och slåttemyrar m. m. hade i allmänhet redan vedertagna namn.

Det av skatteträskan, som låg närmast det gamla Styttingslandet, var Rusträsket. Där hade Granö- och Tegsnäsbor flera mansåldrar före nybyggartiden bedrivit lovligt fiske varje sommar, och de hade givit namn åt holmar, sjöar och myrar. Där fanns "Häbresholmen", där båtar och nät förvarades över vintarna och där fanns "Bastuholmen", där fisken röktes och torkades.

*

På strövtågen mot Örån fann de en lid, där skogsfågeln fanns i ymnighet kring urgamla vinplatser. Den liden fick namnet "Vinliden". Där skulle en gång förste nybyggaren i dessa trakter slå ned sina bopålar.

Att kolonisationen nådde dessa nejder så sent berodde mest därpå, att de voro kargare och belägna på större höjd över havet än de trakter, där de första och äldsta lappmarksbyarna växt fram.

Av byarna vid Öråns källflöden är Vinliden den äldsta. Dess första åbo, Johan Ersson, föddes i Örträsk år 1751. På våren 1775, sålunda 24-årig, kom han med sin hustru till Vinliden. Tack vare bevarade handlingar i arkiven känner man tämligen väl till Johan Erssons förfäder, åtminstone de två närmast föregående släktleden. Hans farfar var av finsk börd men född i Ume socken; han hette Håkan Ersson och hade före flyttningen från kustlandet till lappmarken ägt hemman i Armsjö. I lappmarken förvärvade han ett Örträsk-hemman 1707. Befallningsmannen Renhorn klagade i en skrivelse över Håkan Erssons flyttning till lappmarken, som ökade de i Armsjö kvarvarande böndernas skyldighet att hålla soldat.

Utsikt från Vinliden.

Denna omständighet, att en kustlandsbo genom att bli nybyggare i lappmarken gjorde sig fri krigstjänstens roteringsbesvär, vållade stark avoghet mot nybyggarna från kustböndernas sida. Missnöjet föranledde länsmannen i Ume socken att besöka lappmarken år 1709, där han i ovist nit sökte fångsla förmenta krigstjänstvågrare. Håkan Ersson överraskades under en ottesång i Lycksele kyrka av länsmannen men lyckades smita, sedan han en stund lyssnat till det olycksbådande rasslet av handbojor, som lågens hantlangare fört med sig i en säck.

*

Håkan Ersson dog i Örträsk omkring 1742. Håkan Erssons son Erik Håkanson, som föddes samma år som fadern flyttade från Armsjö till Örträsk, var sålunda Vinlids-nybyggarens far. Även denne skulle komma i klammeri med kustlandets myndigheter för knektskrivningens skull. Våren 1743 kom en korpral med 10 beväpnade soldater till Örträsk och förde Håkansson och två andra nybyggaresöner fångslade med sig tillbaka till nedre

Johan Svedberg, sonsonson till förste nybyggaren.

landet. Krigskollegiet förordnade emellertid redan den 14 maj samma år, att ynglingarna skulle frigges. Håkanson var gift med Margareta Samuelsdotter, sonsonsdotter till den förste nybyggaren i Örträsk, finnen Johan Philipson. Vi se sålunda, att den förste nybyggaren och odlaren i Vinliden både på fädernet och mödernet härstammade från finnar. Johan Erssons avkomlingar bygga och bo fortfarande i byn. Sålunda härstamma familjerna Svedberg, Hjalmar Karlson, Öhlén m. fl. i rakt nedstigande led från byns grundläggare.

Då Johan Ersson hade fyra bröder i Örträsk med ungefär samma rättigheter som honom att ärva farshemmanet, tog han

sitt parti och flyttade till det 9 mil avlägsna Kattisavan, där han tog drängtjänst hos bonden Israel Andersson.

Israel Andersson, som 1755 grundlade det första nybygget i Kattisavan, blev med tiden en besutten man, som var väl känd i lappmarken bl. a. för sin förmåga att bota sjukdomar. Enligt Lycksele-klockaren K. Ahlenius efterlämnade anteckningar från sekelskiftet 1800 var Israel "den ende i Soknen, som kunde öppna åder och det med Lancett", så Johan Erssons husbonde och blivande svärfar var tydligen inte en vanlig gråbonde. Främlingar och köpmän, som i olika ärenden färdades efter Umeälven, brukade för övrigt alltid ta kvarter i hans burgna och gästvänliga hem.

*

Den blivande nybyggaren i Vinliden, Johan Ersson, träffade i detta hem den kvinna, som skulle bli hans hustru. Hon hette Maria och var Israels äldsta barn, född år 1752. Av anteckningar i Lycksele församlings husförhörböcker kan man sluta sig till, att de två ungdomarna Johan och Maria hade goda förståndsgåvor. Redan som 9-årig kunde Johan "hela cathechesen" och två år senare både "10 Guds bud" och samtliga huvudstycken i "Svebili förklaringar". Vad innanläsningen beträffar, finner man, att han "läste nogerlunda innantill" och hade "försvarsligt begrepp". Maria hade i alla avseenden samma vitsord som Johan, dock med en grad lägre betyg för "begreppet". Av Lycksele sockens vigselbok för år 1773 framgår, att Johan och Maria förenade sina öden det året; tills vidare bodde de hos Marias föräldrar i Kattisavan.

Traditionen uppger, att en lapp gav Johan Ersson uppslaget att "insyna" på "Vinliden". Sommaren 1774 gjorde Ersson täta besök på den 2 mil avlägsna liden; han fällde hustimmer på den insynade tomtplatsen och fraktade senare på vintern dit en del tyngre redskap och husgeråd med svärfaderns häst. På våren 1775 var Jan Ers snart sagt dagligen över till den blivande bösättningsplatsen, och då han högst ogärna låg kvar över natten på liden, kan man förstå, att han hade bråda dagar. Enligt en samstämmig tradition var han emellertid en "morgenvak" karl,

Buföringsnäset i Örån.

som steg upp med solen och hade alldeles ovanligt goda gåvor att färdas springande. På Vinliden var det också mycket att göra. Det tidigare fällda timret skulle blakas och en del skulle klyvas och formas om till golvbräder, tomten skulle stubbrytas o. s. v. Dessutom skulle han "skoge" d. v. s. jaga, bära redskap och förnödenheter från Kattisavan och uträtta alla de tusen ting, som hör samman med grundandet av ett nytt hem på en plats, där det varken fanns grannar, hus eller vägar. Bärgandet av vinterfoder på utängarna var inte det minst arbetskrävande. Den kåta, som han året förut rest på liden, kompletterades med ett timrat visthus. I det visthuset fanns det, enligt vad traditionen berättar, 11 tjädrar och 1 gås den dag Johan tog hustrun med sig till det nya hemmet.

På flyttningsresan passerades Örån på det ställe, som alltsedan dess bär namnet "Buföringsnäset". Där hade Jan Ers fällt en stor gran tvärs över den smala ån, och på den spången tog sig både folk och fä över till sörsidan. Här tog man rast.

Maria satte sig på en tuva intill den medförda kon, och då man glömt att ta med något mjölkkräml på den resan, lät Maria mjölken, som hon drog fram ur kojuvret, strila ner i skinnskjortelns sköte, där den samlades som i en skål. I mjölken bröto de bröd, som de åt tillsammans med torrkött. Efter rasten bröto de upp för att gå den sista sträckan uppför Vinlidens norra sluttning. Maria var då trött; hon var i långt framskridet havandeskap eller "bånut", som det hette i folkets mun. Väl uppkomna på liden funno de det skönt att ta kåtan i besittning.

Medan Johan och Maria första tiden bodde i kåta, timrades ett hus upp med breda, låga fönster i blyband. Senare i tiden byggdes ett större hus på den tomt, där det Svedbergiska huset nu står. Denna senare byggnad flyttades sedermera till den plats, där i våra dagar Israel Jons gamla boningshus är beläget. Jan Ers gamla stuga ingår i själva verket som del av den nuvarande byggnaden, fast det reverterade utanverket knappast skvallrar härom.

När Jan Ers insynade Vinliden, ställde myndigheterna ganska stora krav på nybyggaren. Visserligen slapp han skatta de första 18 åren, men under dessa s. k. frihetsår skulle alla "laga hus" vara iordningställda. För varje 6-årsperiod skulle ett halvt tunnland åker brytas och ett tunnland röjningsland sättas i skick. Dessa röjningsland skulle "röjas för sten och skog". Beträffande sättet att bruka jorden, så ålades nybyggaren att årligen beså tredjedelen av åkern med vinterråg, nästa tredjedel med korn och för den sista tredjedelen rekommenderades träda. Ange-lägenheten att sätta potatis och rotfrukter lades även nybyggaren på hjärtat; något som tidigare icke varit fallet vid insyningarna.

Utom från jorden hade nybyggaren att ta sin bärning från skogen genom jakt och fiske, och en duktig jägare var Jan Ers. Fisket fångade inte i samma grad som jakten hans intresse och varken Örån eller sjöarna i närheten hade heller samma rikedom på fisk som t. ex. vattendragen efter Uman eller Vindeln.

Skogsfågel var det emellertid riklig tillgång på, och bäver fanns det gott om i bäckarna kring Öråns övre lopp, även björnjakten lekte Jan Ers i hågen. Redan första året, när han var ute

för att leta "hudbark", fällde han en "binna", som hade unge med sig. Längre fram i tiden skulle Jan Ers skjuta fler björnar, särskilt den tid på året då de "lågo på brottet", d. v. s. rustade till vinteridet. Ofta var det då Jans Ers jättestarke son Mårten, som bar hem försvarliga köttbördor till Vinliden. Gäss brukade Jan Ers dels skjuta, dels fånga i saxar, som betades med kornax.

*

Vid tidpunkten för nedsättningen på Vinliden fanns ingen nybyggare i övre Örådalen. De byar, som grundlades närmast efter Vinliden, blev Björkberg och Fäbodliden år 1786. Norrbäcks tur kom 1807. Närmaste åbo var Anders Mårtensson i Öravan, en Burträsk-bo, som ungefär samtidigt med Jan Ers eller något senare dragit till lappmarken som nybyggare. Sina närmaste förbindelser hade Vinlidsbon med svärföräldrarna i Kattisavan och efter deras död med svågern, den besuttne och allmänt aktade 12-mannen Anders Israelsson.

Färdvägen till kyrkan i Lycksele gick sålunda över Kattisavan, och när liarna behövde slipas var det också hustruns hemby, som fick besök; en slipsten var ingen vardagsvara på den tiden. Mellan slipningarna fick man klara sig med "fjäll"- eller "vättsten", som gav nödtorftigt bett på liarna och var billig att anskaffa. Utom släkten i Kattisavan och Örava-folket hade Jan Ers bara några fattiga lappar som grannar; fastän lappvallarna nästan helt övergetts, levde ännu en del åldriga fiskarlappar kvar i trakten. En sådan lappfamilj fanns sålunda på den urgamla lappvallen vid "Dollijaur" eller "Toliaurj", som den skrevs i 1670 års jordboksutkast; det försvenskade namnet blev Bjurträsk. Under vår- och hösttider kom dessutom fjällappar förbi under flyttningarna.

Av någon orsak stod inte Jan Ers på vänskaplig fot med lapparna. Det enda han ville räkna dem till förtjänst var de vägar, som renhjordarna trampade upp, särskilt vintrar med mycken snö. Han brukade säga, att de vägarna var "slät som rens huden".

*

En dag i början på augusti 1775, då Maria hjälpte sin man att manövrera "romsen", stockarna i det uppfodringsverk man begagnade då timret släpades upp på vägbandet vid "husningen", blev hon plötsligt häftigt illamående, och Johan måste hals över huvud ila 2-milsvägen till Kattisavan för att få kvinnfolkshjälp; det var "småfolke", som anmälde sin snara ankomst. Den 12 augusti föddes sålunda äldsta barnet Israel, och när han den 20 i samma månad döptes, voro faddrarna varken få eller obetydliga. Där var enligt dopbokens utsago: "Länsman Rusén med fästmö, drängen Jon Philipson i Örträsk och pigan Maria Johansdotter i Fahlträsk för L. Larsson i Bastuträsk och hustrun". Länsmannen Rusén, som tidigare varit gift med en syster till Marias far, hade nyss blivit änkling och stod nu i begrepp att gifta om sig. Jon Philipson skulle några år senare bli den förste nybyggaren i Granträsk i sydvästra delen av socknen.

Året då Israel föddes hade en egendomlig höst med tidig snö. När Maria för "kyrktagning" begav sig till den 5 mil avlägsna Lycksele-platsen, lämnade hon mannen kvar på Vinliden med den månadsgamla Israel. Knappt hade hon hunnit ner till kyrkbyn, förrän en ovanligt häftig snöstorm bröt ut. Korna uppe på Vinliden kunde inte gå på bet och vinterfodret stod ännu i hässjor nere på Öråängarna; det blev ett råmande av hunger och oro, som Jan Ers aldrig varit med om. När Maria på grund av snöstormen blev borta flera dygn utöver den beräknade tiden, började det se kritiskt ut för den ovane barnafadern. Ännu på sena ålderdomen brukade Jan Ers skildra dessa dagar, som de värsta han varit med om. Enligt traditionen brukade han säga: "Ensam var jag med lillbånet och korna utan hö. Åt kräken gick det ju ta fångfoder (d. v. s. lav och bark) men vad skulle en ge åt båne' — — — fingre ti mun."

*

Som första granne på själva Vinliden kom år 1790 en Burträsk-bo vid namn Johan Larsson, som dock redan 1795 flyttade till Grundfors. Han hade köpt en tredjedel av Jan Ers' hemman för 2 riksdaler och arbetat upp sin hemmansdel så bra, att han vid frånträdet 1795 fick 50 riksdaler i återlösen. Jon Lars hade

då hunnit bygga hus, smedja, bastu och fähus samt en kombinerad tröskhuslada av ganska märkligt slag. Tröskhuset var uppfört på höga stolpar och inne i själva tröskhuset var en kvarn installerad. Oxen, som drev kvarnen, gick i vandring mellan de höga stolparna under huset och kvarnstenen var så utväxlad, att när oxen gått 1 varv hade stenen gått 14. Vedhuset var genom en "port" förenad med detta tröskhus. Jon Lars' boningshus var beläget där Öhléns hus nu står. Den tydligen mycket händige och duktige burträskbons hastiga uppbrott från Vinliden gick Jan Ers hårt till sinnes, ty Vinlids-nybyggaren var i grund och botten en sällskaplig och "lättlivad" man, som bara genom omständigheternas makt kommit att hamna som enstöring ute i obygd.

Under tiden hade emellertid nya åbor slagit sig ner i trakterna söder och väster om Vinliden; Jan-Ers-folket sammanträffade med dem då och då, och den värsta isoleringen var hävd. Det var åbon i Öravan, som lät insyna nybyggen på inte mindre än tre olika ställen, Fäboliden, Bjurträsk och Björkberg under åren 1786—1790. Att en och samma man på detta sätt kunde få insyna fler än ett nybygge förefaller måhända egendomligt men var i varje fall ett faktum. Härvid förfors på så sätt, att själva insyningen skedde åt den som begärt densamma och sedan fick denne med höga vederbörandes gillande och samförstånd överlåta nybyggesrättigheterna åt annan person, naturligtvis mot kontant valuta. Detta överlåtande skedde vanligen ganska snart efter den första insyningen och innan ännu något vidare åtgjorts odling och hus. Den som sökte insyning kunde sålunda i viss mån vara en jobbare i jord, som levde högt på förmågan att sköta mellanhavanden med myndigheterna. I Fäboliden överlät på detta sätt Anders Mårtensson sina rättigheter till brodern Emanuel, i Bjurträsk till Pehr Ersson och i Björkberg till Hans Jakobson från Ekorrsele. Leander Samuelson från Vägsele lät liksom Anders Mårtensson syna in nybyggen på spekulation. Han syntes sålunda in Norrbäck och Sandås i närheten av Vinliden och överlät strax därpå odlarmödan till andra. I Norrbäck var det Per Anders Utterman, som till gagnet blev

den verkliga grundaren av Norrbäcks by. Han var bördig från Skellefteåtrakten och hamnade efter några års flackande i lappmarken med uppehåll i Siksele och Åttonträsk slutligen i Norrbäck.

*

Jan Ers var sålunda efter 1787 inte alldeles ensam som nybyggare där uppe i övre Örådalen, men då det dagliga slitet tog sin beskärda del av tiden, blev det ändå sällan, som grannarna råkades.

På senhösten eller förvintern, då lapparna kom flyttande från fjällen, och i april, då flyttningen gick i motsatt riktning, var det livligare i Vinlidstrakten. Men då Jan Ers inte var någon vän av lapparna, och renarna gjorde åverkan på höhässjorna, var förhållandet stundom spänt.

En förjulsvinter, då renarna varit särskilt besvärliga, utbrast Jan Ers en dag: "Lapparna skulle dräpas och renarna skulle skjutas." Sonen Israel, som hade större förståelse för vandrarfolket och deras besvärligheter, sökte blidka gubben och dämpa hans förargelse. Han påpekade, att lappen hade sitt berättigande han också; man fick ju renkött m. m. tack vare honom. Men Jan Ers var oförsonlig. En lappgubbe sade vid ett tillfälle till Israel angående fadern: "Gammelfar begrip int' va lappen ä' nytta' för. När han lik int' gäll överbevis gett ja' spå han". När lappgubben kom in till Jan Ers var det för att klaga på nybyggarens hund, som ofredat renarna. Lappen "hyttade" oförsiktigt nog med sin spjutstav åt hunden som låg under bordet, och nybyggaren fattade genast humör. Som ett oväder var han över lappen och knuffade till honom så omilt, att han snavade och föll mot den öppna spiseln, där brasan flammade. Skinnkragen på koltan blev enligt traditionen så bränd, att "han knårre ihop se som en näver." I ilska fullbordade han lappens uppuktelse med att bryta sönder hans skidor. Något ohägn av lappens spådomshot drabbade emellertid aldrig nybyggaren.

*

Jan Ers var eljest inte den som förnekade övernaturliga tecken och under; han var tvärtom känd som "meafull". Liksom huvud-

parten av den tidens människor trodde han fullt och fast på "vitrer" och annat otyg. Att han sommaren 1774 före familjens flyttning till Vinliden, högst ogärna legat ensam kvar på liden under nätterna sammanhängde sålunda med att han kände sig "otröjen" på Vinliden och inte ville ta risken att råka ut för oknytt under den mörka delen av dygnet. Sådana dagar, då han hållit ut dagsverket länge på liden, hade han varit noga med att på återfärden till Kattisavan före midnatt passera den lid, där sedan byn Högås anlades. Där var det nämligen tillhåll för "skrömta" och där var det inte tillrådligt att vara utan sällskap den tiden på dygnet.

Liksom andra på den tiden var Jan Ers vidare övertygad om att skjutvapen kunde "förgöras" genom ond blick. Det var överhuvud taget inte bra att folk såg, när man gick till skogs för att jaga. "Man ska' fåra i lönnom me' byssa" är ett uttryck, som tillskrives den gamle Vinlids-nybyggaren. Jan Ers ansåg, att om en fågel på gren träffades av kulan utan att ramla ner — — — hjära liksom stelna till och sitt kvar på gren — — — då var det ett säkert tecken på att bössan var förgjord. Den måste då "lagas till" innan den kunde brukas på nytt. Denna lagning klarade Jan Ers genom att ta säd som förladdning i bössan när han nästa gång använde den.

När kossorna fick något fel och man förmodade, att de arma kräken varit föremål för övernaturligt spel, brukade Jan Ers skjuta med lobössan över ryggen på dem för att på så sätt driva de onda makterna på flykten. När det verkliga felet var kolik, kunde skottets chockverkan stundom skrämra fram "öppning", men det resultatet tillskrev nybyggaren inte så enkla anledningar. Om inte skjutning hjälpte, brukade Jan Ers ta en "hålstom", d. v. s. en ihålig trädstamdel, där hål efter självutfallna kvistar fanns på ytan. Han "kläckte" smör till flott, hällde detta flott genom kvisthålen och behandlade därmed kossorna.

*

För övrigt var Vinlids-nybyggaren en ganska sammansatt natur, i allmänhet "lättlivad" och glad men stundom "het" och tvärarg. I ungdomen dansade han polska bättre än de flesta,

och hans förmåga att springande ta sig fram efter stigarna var vida omtalad i socknen. Det berättas, att han slog vad om att spinga från Vinliden till Lycksele och åter (c:a 10 mil) fortare än en häst trots att det var vinterföre. Hur det gick på nerresan ger ej traditionen besked om, men på återresan sprang han ifrån hästskjutsen mellan Kattisavan och Vinliden. När den skjutsande med sin släde kom fram ur skogsbrynet söder om Högåsen på "slättan" kring Storbäcken, så hade Jan Ers fattat posten i skogsbrynet på andra sidan. Där hade han satt sig med neddragna byxor och aktern vänd mot konkurrenten för att övermodigt visa den slagne tävlingskamraten sin ringaktning.

När det gällde den egna hästen var Jan Ers annars mycket omtänksam och engagerade den minst av allt i några kappkörningar, som eljest voro så vanliga efter kyrkvägarna. Han tillät aldrig hästen dra för tunga lass. Vid vinterkörning av ved, då föret var strävt, övertygade han sig efter lastningen alltid om att lasset inte var för tungt. Han brukade med yxa kroka tag i tugubrädan och rycka till. Om lasset då inte rubbades, lastades en del av. Som bevis på Jan Ers' stora krafter brukar anföras, att han en vinter, då hästen var sjuk, drog en ko i höskrinda efter obanade vägar från Öra van den långa vägen till Vinliden.

Jan Ers var inte den som sade nej till en sup, och när han började bli en smula i tagen brukade han lekfullt "gnepes" med kamraterna, ta dem i kragen och försiktigt lyfta dem i höjden. Sedan satte han varligt ned dem igen och frågade om de ville göra om resan.

*

Maria var liksom mannen av gott virke. Trots att Jan Ers ansågs som den styvaste i socknen att färdas fort både vinter och sommar kunde det hända, att hustrun någon gång, då gubben var litet "söpen", höll honom stängnen. En juhelg hade sålunda familjen varit i Vägsele och hälsat på släkt och på hemresan satte Jan Ers extra fräs på skidorna för att "frest rämn' ifrån kälinga". Han åkte som en besatt, och när han ansåg sig böra vara ur synhåll för gumman vände han sig om — — — och fann

henne alldeles i bakhasorna. På äldre dar brukade han tala om den färden för att ge belägg för vilken sjusärdeles gumma han hade jämfört med andra nybyggare.

De första åren, då Vinlids-folket inte hade råd skaffa häst, bar man en stor del av utängshöet i bördor från Öråängarna norr om liden. Då Jan Ers var strängt sysselsatt med husning och odling, blev det hustrun, som fick ombesörja hötransporten. Den utförde hon på följande sätt. Skulle hon bära två bördor från ängarna upp till lidkrönet gick hon inte två gånger den långa vägen (c:a $\frac{1}{2}$ mil tur- retur), ty då blev det enligt hennes uppfattning alltför mycket och alltför lång "tomgång" på nerresan för att hämta andra bördan. Hon gjorde därför i ordning två bördor nere på ängarna. Den första bar hon c:a 100 meter uppför liden, satte ner den och gick omedelbart tillbaka efter andra bördan, som hon bar ett gott stycke förbi första bördan. På samma sätt satte hon ner den bördan och gick tillbaka för att hämta den eftersta bördan och bar den ett stycke framom den andra etc., etc. så att lagom långa stunder av bärande och tomgång avlöste varandra. När Jan Ersmora på detta sätt småningom kom upp på liden hade hon två bördor med sig.

*

Åren gick, och barnskaran växte. Det såg visserligen ut som om den förstfödde Israel också skulle bli den ende, ty frånsatt Johannes, som föddes året efter Israel och som dog i unga år, dröjde det till 1780 innan nästa barn, Margareta Sophia föddes. Därefter kom Mårten 1782, Maria Magdalena 1786, Abraham 1789 och senare Eric och Brita Cajsa.

Den förstfödde Israel kom efter uppväxtåren i Vinliden att tillbringa sin krafts dagar i grannbyn Fäboliden. Härmed förhöll det sig så, att Natanael Mårtensson i Fäbodliden, som började bli gammal och skröplig, bad Johan Ersson i Vinliden sända honom sin äldsta pojke som hjälp i arbetet. Israel fick fara och i stort sett var det nog han som styrde och ställde i Fäboliden fr. o. m. 1796. Husbonden Natanael var en respektabel, arbetsam och bra karl. När han år 1790 anlände till Fäboliden från kustlandet, hade han hustru och barn med sig. Hustrun dog

emellertid hastigt, och Natanael gifte om sig med en piga, som han stannat vid hustruns död. I detta senare äktenskap tycktes den åldrade mannen icke få några arvingar.

Något år efter Israel Johanssons ankomst till Fäboliden som dräng hände sig emellertid, att den gamle Mårtensons hittills barnlösa äktenskap började bära frukt; det föddes en pojke Karl Natanaelson, sedermera bonde i Fäboliden och en flicka, Maja-Kajsa, vilken senare blev gift med Johan Persson i Norrbäck. Under namnet "Farmora i Norrbäck" blev hon känd som en utomordentligt duktig kvinna. När Natanael, husbonden på Fäboliden, dog, gifte sig Israel omedelbart med änkan. Härigenom vann den uppfattningen alltmer hävd, att Israel i verkligheten var far till de två barn, som fötts i den gamle Natanaels andra äktenskap.

*

Det förefaller ha varit en kvinna med ruter i, denna Natanaels andra hustru. Medan hon tjänte som piga hos Natanael Mårtensson under dennes änklingsår skulle hon följa med till Lycksele på skidor en vinterdag, det var f. ö. "Skaraböndan". I sällskapet befann sig bl. a. Jon Jonsson i Öraivan, gift med en brosdotter till Natanael. När sällskapet passerat Öraivan och befann sig på skogen väster om Tallträsk överfölls den som åkte främst i spåret, Natanael Mårtensson, av en björn, som ett jaktsällskap hade drivit upp ur idet. Mårtensson slängde "rännkappen" ifrån sig och kunde i första häpenheten inte hitta på någon annan åtgärd än att med händerna gripa tag i björnens öron och med hela sin tyngd söka pressa björnskallen ner genom skaren. Pigan fick tag i Mårtenssons undanslängda rännkäpp och bearbetade björnen så intensivt, att staven slutligen gick i småbitar. Den modiga flickans exempel gav slutligen den medföljande Öraivabon, "Jon Kalln" kallad, litet karlatag; han hade dittills blek och handfallen hållit sig i bakgrunden. Nu fick han sent omsider fram en handyxa ur konten och måttade ett hugg mot björnens huvud. Han var dock så nervös och osäker på hand, att hugget i stället för att träffa björnhuvudet högg av flera fingrar på Natanael Mårtensson som i samma ögonblick slungades mot en

gran av den retade björnen. Då Natanael reste sig upp för att åter ta nalle i öronen, svimmade han av blodförlust. Björnen tog emellertid på schappen; han hade trots allt sårats av dem som jagat upp honom ur idet och senare under sommaren fann man honom död på Öravaskogen.

*

I äktenskapet med denna manhaftiga kvinna fick Israel de tre pojkarna Jan Israelson, Natanael Israelson och Israel Israelson, "Gam-Isken" kallad. Den förste av dessa blev bonde i Vinliden, de två senare i Bjurträsk. Vid Natanael Mårtensons död övertog Israel, som förut nämnts, icke bara änkan utan även nybygget, som han "förestod" till dess styvsönerna Fredrik och Karl kunde tillträda detsamma.

Även Israel Johanson gifte om sig på äldre dar sedan hustrun dött. Den utvalda, som var ifrån Norsjö, kallades allmänt för "Stor-Ulrika" på grund av sin imposanta kroppshydda. Hon hade krafter som den värsta karl och brukade ibland bära sin äkta man när denne i de s. k. gladare tagen hade svårt passera vissa kritiska punkter på spången mellan Fäboliden och Öravan. Sedan Israel Jans överlåtitt Fäbolidshemmanet till styvsönerna, flyttade han tillbaka till födelsebyn Vinliden, där han slutade sina dagar.

Jan Ers' näst äldsta pojke Mårten var den av sönerna, som ärvt faderns stora kroppskrafter och i viss mån också hans begåvning och pojkaktigt spelande lynne. Detta tjuvpojkskhumör tog sig många originella uttryck. Sålunda berättas det, att han lagt märke till hur förtjust den yngre brodern Eric var i filmjök och alldeles särskilt i den fil, som liksom "klumpade" sig. En sommardag, då han och Eric var på slätter nere vid Örån, hade han i konten tillreds ett skrovmål av Erics älsklingsrätt och Eric lät sig väl smaka. Småningom upptäckte emellertid den yngre brodern, att den uppfinningsrike Mårten hade åstadkommit filklumparna på ett mer ovanligt sätt. Han hade tagit död på en kull hökungar, petat ut ögonen på dem och sedan smaksatt filmjölken med dessa oaptitliga kryddor. Det var emellertid för Eric ingen annan råd än att smälta både förtreten och

”filklompen”, ty Mårtens kroppskrafter hade han ingen större lust att utmana.

*

Ibland samarbetade bröderna i pojkstreck. Det berättas sålunda, att bröderna, som aldrig smakat kaffe mer än en gång hos morbror Anders i Kattisavan, lyckades krångla åt sig kaffe hos Ol Hansson i Öravan. Kaffe var en oerhörd lyx på den tiden och förekom inte hos andra än de mer ”behållne” eller försmögna. Alltnog, de bägge bröderna tog för omväxlingens skull vägen från en kyrkhelg i Lycksele hem till Vinliden över Öravan i stället för Kattisavan, och Mårten gick in till Ol Hans och ljög helt frankt, att prästen sänt sina särskilt hjärtliga hälsningar till dem. Det snåla Hans-folket vart mäktade ”häv” över att få hälsning från prästen, och mor i huset sade: ”Han som har komme me’ bude’ ska’ då gäst’ kaffe, å en Eric ska’ få en kopp han å”. Härvid är att märka, att Öravan på den tiden inte hade det bästa anseende och att därför en hälsning från prästen, hur oväntad och förvånande den än var, alltid stärkte det skamfilade anseendet i socknen.

Dessa pojkar voro med på många upptåg, som troget bevarats i erinringen och ännu ett av dem, som t. o. m. har ett visst kulturhistoriskt intresse, skall här refereras.

Vid något av de träsk, som finns i Vinlidens närhet, fanns vid sekelskiftet 1800 en fattig fiskarlappsfamilj, som icke deltog i fjälllapparnas flyttningar utan på granlapparnas vis bodde på en gammal övergiven lappvall. Denna familj fick besök av Jan Erspojkarna. De hade hört, att lappgubben ägde en spåtrumma, som i hemlighet nyttjades då och då. Väl vetande lappens törst efter brännvin voro pojkarna väl försedda med den varan. De fyllde lappen så grundligt som möjligt och förde sedan in samtalet på spåtrummor. Trots berusningen hade lappen emellertid ingen lust att röja innehavet av en sådan tingest. Efter ytterligare ”gästning” med brännvin fick emellertid gubben lust att visa pojkarna sin förmåga att sköta en spåtrumma. Han befallde lappkaringen att gå efter trumman. Då hon vägrade, blev gubben utom sig av ilska, och sedan han överöst henne

med lapska språkets värsta tillmälen, bekvämde hon sig äntligen att leta fram trumman från ett gömställe.

*

Enligt Vinlidstraditionen hade trumman målade djurbilder samt metallringar, som slogo an mot trumskinnets, när man bearbetade detta med en renhornshammare. Då den beskänkte lappen slog med hammaren, så hoppade ringarna på ett säreget rytmiskt sätt mot trumskinnets, men då pojkarna försökte härma de grepp, som gav denna effekt, så kommo de ömkligen till korta.

När lappen trakterat trumman ett tag, råkade han i ett exalterat tillstånd, "han stinne se' å", som traditionsgivaren uttryckte saken. Nu ingrep gumman, och pojkarna fick inte under några omständigheter försöka kalla lappen till medvetande. Hon förebar, att det vore förenat med risker både för dem och lappen. Pojkarna fick sålunda lomma iväg från lappvallen utan att ha fått höra vad lappen upplevt för övernaturliga saker.

På grund av det inträffade skall prästerskapet i Lycksele ha fått kännedom om att en lapptrumma existerade i trakterna och enligt en version även fått fatt på den. Möjligen kan en trumma, som pastor Samuel Öhrling uppges ha haft i sin ägo något av de sista åren på 1700-talet vara densamma, som här avhandlas.

Uppgiften om spåtrumman är intressant så tillvida, att enligt officiella skrivelser redan 1723 alla spåtrummor i Lycksele lappmark skulle vara undanskaffade. Mycket tyder emellertid på att trummor efter denna tidpunkt gömmts hos bofasta, stationära lappar och att fjällappar, som inte vågade ha trummor med i rajden, nyttjade dem under vinteruppehållen nere i skogslandet. Spåtrummor ha sålunda anträffats i Jämtlands lappmarker så sent som de första årtiondena av 1800-talet och det är därför sannolikt, att här upptecknade arvsägen haft ett reellt underlag.

*

Mårten Johansson levde kvar i Vinliden som bonde. Han är huvudman för den Öléniska grenen av Jan Erssläkten och farfar till den Anders Olof Öhlén, född 1850, som lämnat de flesta av uppgifterna angående det gamla Vinliden till nedtecknaren av dessa rader. Mårten hade sitt hus på Öhléns nuvarande tomt.

På grund av sin färdighet att läsa innantill var Mårten den, som när bön hölls i byn, läste i postillan.

Fjärde Jan-Erspoiken i ordningen, Eric, stannade också kvar som bonde i Vinliden. Han var gift med en Norrbysflicka. Trots att han saknade Mårtens kropps krafter, hade han större lust än denne att ställa till bråk. Han var känd som en "hårdför" karl, som fler än en gång under drabbningar nere i Lycksele gjorde "husrent" på de lokaler, där han ansåg ovänner och "utlandsbor" (kustlandsbönder på marknadsbesök) vara onödiga inslag i kretsen av supbröder. Han hade sitt bostadshus på Israel Jons nuvarande tomt. Trots att Eric i vissa stycken inte hörde till Guds bästa barn, var han ändå den av sönerna, som stod Jan Ers' hjärta närmast och den hos vilken den åldrade nybyggaren en gång skulle sluta sina dagar.

Den tredje Jan-Erspoiken hette Abraham och han blev bonde i Norrby och gift med Johan Mattssons dotter där i byn. Han köpte emellertid två hemmansdelar i Vinliden av bröderna Israel och Eric och placerade där, dels sonen Pehr Abraham, dels dottern Maja Helena, som blev gift med Karl Nilsson från Gäddträsk.

Abraham var som pojke en "spituv", d. v. s. en spefågel, full av pojkaktiga upptåg. Bland annat brukade han fatta posto i kreatursgatan eller "fätån" genom Vinlidsbyn, och om främmande passerade brukade han liksom av misstag släppa tyngre föremål i den av kospillning uppblötta lervällingen, så att smutsen stänkte långa vägar. Troligen var han själv mer road av dessa puts än föremålen för upptågen.

*

Vinlidsnybyggarens dotter Brita Cajsas man var första tiden bonde i Bjurträsk men flyttade sedan till Bäsksjö i Vilhelmina. Brita Cajsas man var första tiden bonde i Bjurträsk men flyttade sedan till Bäsksjö i Vilhelmina. Brita Cajsas själv torde ha slagit alla tiders rekord genom att, som prosten Sundelins finnsläktregister uppger, inte mindre än sex gånger nedkomma med

tvillingar. Då Pehrsons namn är förknippat med en på flera håll inom västra Lycksele sällsynt levande arvsägen om "utbölingen" och han som typ för den tidens mer egensinniga och råbarkade manfolk kan ge en viss tidsfärg åt nybyggarlivets mörkare sidor, skall jag här återge, vad traditionen berättar.

Pehr Pehrson var en skräck för andra människor. Han påstods vara "tjyvit" och oberäknelig. När han gick till skogs för att slå utångarna, talte han av elakhet inte om för husfolket vart han gick, utan de fick gissa sig till den saken och söka upp honom med mat och skickningar efter råd och lägenhet. En gång t. ex. skulle hustrun följa med i båt över träsket intill byn för att hjälpa till med slåttern. Då hon hade bestyr med barnen när det skulle bära iväg, blev hon fördröjd och kom en stund efter mannen ned till stranden. Han väntade tills hon var nästan framme vid båten; då rodde han iväg, och hustrun fick gå hundstrand runt sjön.

Pehr Pehrson såg på äldre dar ofta den s. k. "utbölingen", ett andeväsen i barngestalt, naket och kvidande. En gång skulle Pehrson passera en spång över en bäck, och när han med en räfsa i handen var mitt på spången uppenbarade sig plötsligt "utbölingen", ett litet naket barn, som spärrade vägen. Pehrson sökte med räfsan maka undan det lilla väsendet, men det gick inte; det var som att "stamp ti bärje", skall han ha sagt. I sin förskräckelse började Pehrson bedja bön på bön, men utbölingen repeterade alla bönerna och stod orubblikt kvar på spången. För varje uppläst bön syntes emellertid pojken växa och bli äldre. Först när Pehr Person läste upp psalmen: "De goda andar röja den väg jag vandra skall", förmådde utbölingen, som då vuxit till en vid pass 12-årig gosse, ej upprepa det lästa utan försvann och lämnade spången fri. "Han skredd unna" brukade Pehrson berätta. Inför framlidne J. O. Holmbergs i Norrbäck mor Magdalena Olofsdotter från Hornmyr berättade Pehr Pehrson denna händelse. Hon frågade honom, om inte utbölingen vore lik någon varelse, som han kunde ha varit far till och vars bortgång han vore skuld till, men fick inte något svar. Strax därefter skall han emellertid, med hänsyftning på mor Johannas frågor, ha

låt it undslippa sig, att "gamkälina int' gisste så bort i tok". Om det nu var någon undanröjd "oäkting", som han var far till eller något annat som låg bakom är ovisst. Enligt en tradition skall Pehr Pehrson vid slädskjuts till Lycksele för att "kristna" ett par nyfödda barn ha varit vållande till att ett eller bägge av dem frusit ihjäl i den starka kölden; kanske det var det onda samvetet över detta, som spökade när utbölingarna visade sig.

*

När Pehr Pehrson satt och pratade med en person höll han alltid den ena handens fingrar utspretade framför ansiktet och hans ondskefulla, lömska ögon kisade mellan fingrarna. En gång när hustrun för 4:e eller 5:e gången fått tvillingar, skall han ha sagt: "Hon ha väl komme me' två stytchen igen nu gamase' denna". När prästen från Lycksele träffade mor Brita Cajsa skall han vid ett tillfälle, imponerad av hennes 6 tvillingbördar, ha sagt: "Ni borde ha medalj". Då lär Brita Cajsa ha svarat: "Heller en rågtunn".

Detta är vad traditionen haft att berätta om Pehr Pehrson. Av de gamla insyningshandlingarna i Bjurträsk får man en i viss mån annan uppfattning om nybyggaren. Liksom sin bror Johan Fredrik omnämnes Pehr Pehrson i handlingarna som en duktig jordbrukare, och kronolänsmannen Holmström säger på ett ställe i ett insyningsprotokoll uttryckligen, att Pehrson vore "arbetsam". Pehrson blev dock småningom osams med folket i trakten om insyning av ängar; han bärgade ängar, som insynats av andra. En gammal förorättad nybyggare lär på tal om Pehrsons försyndelser i detta avsende ha sagt: "Pell Persen han ha' teje åt se' allt vad som bäst va', så vi andra fick slå bara dä som sämst va'". Den som slutligen fick bukt med Pell Persen så att han sålde sitt Bjurträskhemman och flyttade till Bäsksjö var en son till Brita Cajsas bror Israel, den förut nämnde "Gam-Isken". Han klådde Pell Persen efter konstens alla regler och avslutade upptuktelsen med: "Försvinn nu bara som fort". Gam-Isken var en av Lycksele sockens starkaste karlar och det förklarar ju en hel del.

Jan Ers dotter Greta Sophia gifte sig 1809 med Jon Samuelson från Vägsele men skilde sig redan 1811 från denne på grund av horsbrott, som mannen gjort sig skyldig till.

*

Hemma på Vinliden gick livet sin gilla gång. Jan Ers utvidgade sitt hemman, och när han "lämnade ifrån sig" kunde flera familjer finna sin bärning på den mark, där han själv i början fick kämpa hårt för att dra sig fram. Redan år 1800 skattade Jan Ers enligt jordeboken för 1/4 mantal och genom ytterligare insyningar år 1807 kom han fr. o. m. 1813 upp i 1/2 matal. År 1813 åtog sig Jan Ers ännu större utvidgningar, så att hemmanet år 1818 skattade för 3/4 mantal.

I likhet med lappmarkens nybyggare i övrigt hade Jan Ers inte baserat sin försörjning så mycket på odling av säd utan mer på ladugårdsskötseln. När därför "svagår" infann sig, varmed man i allmänhet och särskilt i kustlandet menade sådana år, då säden inte matade eller då frosten tog kornet, så klarade sig Jan Ers och övriga lappmarksnybyggare förhållandevis bra ändå. Så länge gräskörden var skaplig, så att vinterutfodringen tryggades och så länge skogsfågel fanns i överflöd i lappmarken så vankades både kött, mjölk, ost, fisk och rovor i tillräcklig mängd och avsaknaden av mjöl hade inte samma katastrofala betydelse som i de trakter, där jakten och fisket var dåligt och där sädesproduktionen spelade den största rollen. Därför var sådana år, då gräskörden slog fel på utängarna, som åren 1780 och 1796, när ängarna stod under vatten stor del av sommaren, värre katastrofer för Jan Ers än sådana år, då säden slog fel.

*

Jan Ersfolket åt aldrig bröd av rent mjöl. I deras hushållning ingick alltid i de ordinarie vårsysslor, att skaffa hem tallbark för barkmjölstillverkning och i övrigt inmalades också agnar. Man brukade hämta hem s. k. "tallstrutar" från tallskogen norr om Örån. Sedan ytterbark och en del av savbarken skrapats bort, vattlades de vita barkskivorna för att "beskan" skulle dras ur och sedan hängdes de upp på gärdesgården eller i torkhuset.

Från Vinliden.

Efter torkningen hackades barken i småsmulor lämpliga för kvarnen med "brandstaken"; man "stampa barkmjöle", som det hette. Barkmjölet användes inte gärna rent utan mjöl av korn tillsattes efter råd och lägenhet. Vissa år som t. ex. 1826 måste

Jan Ers fara till Umeå och byta bort en silverbägare och en unghäst för att få denna mjöltillsats och annan mat. Även 1831 var svårt ur mjölsynpunkt; visserligen matade kornet något men halmen var så kort, "att sisselskiten (gulsparven) gatt stå på knäa för att ät' bortur axa". Utom det mjöl, som den lilla råg- och korntegen normalt gav på Vinliden, brukade Jan Ers varje år köpa mjöl från storbönder på annat håll; vanligen var det för slantar, som jakten inbringat.

Utom skinn av björn, räv och ekorre sålde Jan Ers, särskilt första tiden i Vinliden, då bäver ännu fanns i trakten, s. k. "bävergäll" och tjänade vackra slantar. Den sjöfågel och skogsfågel, som jakten gav, rikade inte bara familjens köttförråd utan fjäderdunet tillvaratogs mycket omsorgsfullt av nybyggaren och såldes i Lycksele.

Jan Ersfolket själv nyttjade emellertid inga dun- eller fjäderbolstrar, de låg som nybyggarna i allmänhet i fårskinnsfäll på en med renhud täckt bädd av halm. När länsman eller präst kom på besök togs ett par grova lärftslakan fram, som hustrun haft med sig i bosättning från det förmögna hemmet i Kattisavan. Det var sålunda i huvudsak på jakten, som nybyggaren samlade in de slantar, varmed han betalade skatten, köpte mjöl, järn, jordbruksredskap, fönsterglas, flaskor m. m., som handslöjden inte kunde åstadkomma. Någon kryddgård hade inte Jan Ers. Tolvmannen i Kattisavan, hustruns bror, var däremot en föregångsman i detta avseende; han odlade dill, persilja, gräslök, vilkål m. m.

*

Tack vare jakten och det goda sommarbetet i Vinlidstrakten, som möjliggjorde hållandet av många kor, ansågs Jan Ers småningom som en "behållen" man, varmed menades en sådan, som icke hade skuld.

En del av säden gick till brännvinsbränningen, som trots förbudet av år 1775 inte upphörde i Vinliden. En gång, då länsman Holmström kom till byn, höll Jan Ers och sonen Eric på att bränna i vinterladugården. Holmström, som förgäves sökt efter nybyggaren i mangårdsbyggningen, gläntade på ladugårdsdörren för att se om det möjligen fanns något folk där. Då han genast såg vad som försiggick, drog han sig diskret tillbaka, vände sig till den medföljande nämndemannen och sa: "Det är en ko som kalvar". Men nämndemannen, som inte var lika kvicktänkt som länsman, svarade: "Int' Håken kalv dom; kräka jär ju ti sommarfuse". Då "snytte" Holmström åt sin underhuggare och sa: "Begrip Du då inte ". Länsmannen, som i övrigt var en mycket plikttrogen karl, lade inte något större nit i dagen, då det gällde beivra hembränningen. När Jar Ers blev äldre övergav han emellertid hembrännandet av den anledningen, att resehandlandena från Ångermanland, som omkring 1820 började resa till Lycksele, alltid hade så mycket brännvin med sig att det var lättsammast att av dem tillbyta sig varan mot skinn. Dessa Själevadsbor tyckte nybyggaren bra om, ty sedan de börjat köpa

skinn i Lycksele, så betalades bättre för skinnen än förr; de ”rik-tiga handlarna” från Umeå hade fått välbehövliga konkurrenter söderifrån och prisbildningen följde även den tiden lagen om tillgång och efterfrågan. Dessutom var ”själabon” så livad och glad, att Jan Ers även i det stycket fann dem i samklang med det egna pojkaktigt funtade sinnelaget. Att Jan Ers inte var en av dem, som 1832 skrev in sig i den nystartade nykterhetsföreningen i Lycksele, kan man ta för givet.

*

När Jan Ers blev äldre unnade han sig ofta någon jaktdag även sådana tider på året, då han förut knogat i jorden eller pysslat med nybyggets tusen småbestyr. Jaktivern satt t. o. m. så djupt förankrad i den gamla nybyggarens själ, att han olov-ligen sköt en älg och därför bötade 10 riksdaler. Den tilldragel-sen blev ganska mycket omtalad i socknen, ty på den tiden var älgan så sällsynt, att det kunde gå 10 år mellan de gånger den visade sig.

I början av Jan Ers tid på Vinliden hade det varit svårt att vintertiden hålla vägen öppen till Kattisavan. Småningom kom fler grannar till hjälp och Björkberg, Norrbäck och Vinliden hänfördes till Kattisavans husförhørsrote. Dessa byar hade då att på ett rättvist sätt fördela vinterplogningen mellan sig. Se-nare, då byarna Fäboliden, Bjurträsk, Öravan och Tallträsk växt till och dragit åt sig en del av den vägtrafik, som fordom gått över Kattisavan, började Kattisavaborna att underlåta sin del av plogningen mot Björkberg. Efter varning från socken-stämman försvarade sig Kattisavaborna med att ”byarna efter Öravavägen tillväxt så till vida, att de kunde uppehålla kyrk-vägen”, och de påpekade i det sammanhanget, att det vore när-maste kyrkvägen för Vinlidsborna över Öravan.

Då Vinliden, Björkberg och Norrbäck sedan skildes från hus-förhørsroten i Kattisavan, bortföll sista skälet till att vägen över Kattisavan skulle hållas öppen och på så sätt kom Vinlidens kyrkväg till Lycksele att för 100 år sedan läggas över Öravan—Tallträsk—Bäverträsk i stället för tidigare Kattisavan—Um-gransele—Betsle.

För att med några rader skissera Jan Ers senare livsöden kan omtalas, att hans hustru Maria dog vid 76 års ålder år 1828. Som dödsorsak anges i dödsboken "ålderdom". Vid den tiden nämnes Jan Ers själv "inhysesman", han hade överlåtitt hemmanet och bodde hos sonen Eric. Ännu i husförhörsböckerna från dessa år vitordas Jans Ers obrutna vitalitet; beträffande innanläsningskonsten hade den t. o. m. utvecklats, så att han med "färdighet" läste skrivet. Katekes och Svebilii förklaringar kunde han likaså utantill vid 80 års ålder.

Ända intill sina sista år skall Jan Ers ha varit verksam och intresserat sig för lobössan och "vonskapen", d. v. s. gillren, flakarna och de andra fångstgrejorna. På ålderns höst var det med Jan Ers som med en annan gammal uråldrig nybyggare i en grannby, som skall ha sagt: "På kvällen, då jag är trött, kan jag be nå'n bön och läsa nå' psalmvärsa' men på morron då jag vaken är tanka' för sju tusan in i vonskapen, hort hä har vurte nå' fisk i näta el nå'n röj ti flaka."

Om Jan Ers död står i Lycksele församlings dödsbok för 1843 under rubriken: "Döde i Lycksele år 1843" följande: "Förgångsmannen Johan Ersson i Vinliden den 24 febr. 1843, 93 år, 1 månad, 11 dagar." Dödsorsaken redovisas som "ålderdom" och den 3 mars 1843 begrovs den förste nybyggaren i Vinliden på Lycksele kyrkogård.